

FOKUS: KRIGEN OG FORSKNINGEN

Russlandsforskere som kommentatorer

Iver B. Neumann

Fridtjof Nansens Institutt, Norge

Sammendrag

Del en av denne fokusartikkelen sporer og feirer utviklingen i norsk Russlandsforskning de 35 årene. Del to introduserer spenningen mellom forskeren som analytiker og forskeren som kommentator og påpeker at vi ikke vet så mye om hvem debatten snakker til ut over det utenrikspolitiske miljøet selv. Del tre diskuterer hva slags standarder akademikere som opptrer som kommentatorer kan og bør holde seg med. Kommentatorer må ha mot, evne og vilje til å gi rom for andre stemmer. Kommentatoren må også forstå forskjellen på analyse, som krever ettertenksomhet, og kommentar, som skjer i kampens hete. En kommentatorisk siste del argumenterer for at Vestens politikk fremover bør være å demme opp for Russland, snarere enn å være ettergivende eller gå inn for regimeendring.

Nøkkelord: akademikere • kommentatorer • Norge • russologi

Introduksjon¹

Russlands angrepskrig har kastet om på europeisk sikkerhetspolitikk og dermed også på forutsetningene for norsk utenrikspolitikk. Brudd som dette skaper alltid debatt om hvordan angrepet skal møtes og hvilken kurs man skal slå inn på. I et demokrati

¹ Takk til Karsten Friis, Pål Kolstø, Arild Moe og en anonym fagfelle for kommentarer til et tidligere utkast.

Kontaktinformasjon: Iver B. Neumann, e-post: ibneumann@fni.no

©2022 Iver B. Neumann. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Neumann, I. B. (2022). Russlandsforskere som kommentatorer. *Internasjonal Politikk*, 80(4), 441–451. <http://dx.doi.org/10.23865/impol.v80.5115>

vil slik debatt ha en offentlig komponent. Redaktøren av dette forumet har spurt meg om å reflektere over hvordan debatten har forløpt så langt. Nedenfor svarer jeg i fire deler. Del en tar utgangspunkt i at debatten om Russland denne gang har svært mange flere stemmer enn forrige gang vi så et brudd, som var da den kalde krigen tok slutt. Grunnen er å finne i en planlagt og langsiktig statlig satsning på russlandsstudier, en satsning som må sees som del av globaliseringen som preger de siste tiårene. Del to, som er mer spekulativ, minner om at vi ikke vet så mye om hvem debatten snakker til ut over det utenrikspolitiske miljøet selv. Del tre, som er hoveddelen, diskuterer hva slags standarder akademikere som opptrer som kommentatorer kan og bør holde seg med. Det første hovedpoenget her er at kommentatorer må ha mot, og at de må gi andre kommentatorer det samme rom for å delta som de selv nyter godt av. Det andre er at kommentatorer har to jobber – en analytisk jobb, der poenget er å trekke opp de historiske og sosiale kontekstene for hva som skjer, og en strategisk jobb, der poenget er å gi råd om hva som skal gjøres. Disse jobbene henger sammen, men krever forskjellige rasjonaliteter. En kort, avsluttende del er selv kommentatorisk; jeg tar til orde for at den utenrikspolitiske kurs overfor Russland må være som den var under det meste av den kalde krigen, nemlig oppdemming for angrep på demokratiet. Den bør ikke være såkalt *roll-back*, altså et forsøk på å få til regimeendring hos angriper. En slik kurs er risikofylt fordi den er så omfattende, og den har uheldige bivirkninger. Som man vil huske blant annet fra McCarthy-perioden i USA, men også fra kaldkrigsovervåkning her hjemme, er én slik bivirkning heksejakt på annerledes tenkende innad. Man blir så redde for at fienden skal infiltrere ens eget samfunn at man leter med lys og lykte etter interne fiender, og ser spøkelses ved høylys dag. Båndvidden for hva borgerne kan si, eller endog tenke, skrumper inn. Det som skulle være en kurs for å redde demokratiet, ender i stedet med å undergrave demokratiet, ved å rive vekk de sosiale forutsetningene for meningsmangfold. Den gode nyheten er at vi som kommentatorer kan bidra til å motvirke en slik utvikling, for ved å avstå fra personangrep på og bakvaskelse av hverandre, kan kommentatorer bidra ikke bare til å konsolidere vårt eget demokrati, men også til en bedre utenrikspolitikk.

Hvordan vi kom hit

Russlandsstudier er et forholdsvis nytt felt i Norge. Mens det akademiske studiet av slaviske språk går tilbake til slutten av 1800-tallet, kom de første stillingene i samfunnsstudier hundre år senere. Det betyr ikke at det ikke fantes mennesker med god innsikt i russiske samfunnsforhold. Det gjaldt for eksempel embetsmenn i nord og enkelte politikere. En viktig milepæl var opprettelsen av Forsvarets russiskkurs i 1954. Kurset skulle bli en sentral utklekker av russlandsekspertise. Opplegget lånte man direkte fra The Army Language Course i Monterey, California. Sentrale russiskkyndige politikere i etterkrigstiden, som Johan Jørgen Holst, begynte sine studier av Sovjetunionen der. Det gjorde også journalister som Aftenpostens Nils Morten Udgaard og NRKs Jahn Otto Johansen.

Norge lånte altså USAs opplegg for å utdanne russisk-kyndige til militært bruk under den kalde krigen. Norge fulgte derimot ikke USAs eksempel hva angikk akademisk kunnskapsproduksjon. USAs vending ut mot verden under den kalde krigen inkluderte nemlig opprettelse av en ny type universitetsmiljøer, såkalte *area studies* (områdestudier). Gjennom hele den kalde krigen ble den vestlige offentlige samtalen om Sovjetunionen dominert av amerikanere som spesialiserte seg i *Soviet Studies*, ofte kombinert med sikkerhetsstudier og studier i Internasjonal Politikk. Denne samtalen var ikke Norge med på.

Norske samfunnsvitenskapelige studier av Russland stammer fra annen halvdel av 1980-tallet. Midt på 1980-tallet fikk historikeren Jens Petter Nielsen en vikarstilling ved Universitetet i Oslo, statsviteren Arild Moe fikk stilling ved Fridtjof Nansens Institutt og idehistorikeren Pål Kolstø fikk stilling ved Forsvarshistorisk Forskningssenter (FHFS) (forløperen for Institutt for Forsvarsstudier). I 1986 startet studentene Finn Sivert Nielsen og Pål Kolstø sammen med professor Svein Mønnesland tidsskriftet *Forum Øst*, forløperen for *Nordisk Østforum*.

I 1988 fikk så jeg en nyopprettet stilling på Russland ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Kolstø gikk på samme tid over til en nylig opprettet stilling ved Slavisk-baltisk institutt, Historisk-filosofisk fakultet, Universitetet i Oslo. Her bygget Kolstø opp det som fikk navnet øststatsstudier. Det var altså først helt på tampen av den kalde krigen at *Soviet Studies* kom til Norge.

Med kritisk masse på plass, gikk ekspansjonen fort. I 1992 gikk Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet sammen om en bevilgning til NUPI der jeg fikk anledning til å besette tre nye stillinger til et russlandssenter. På 1990-tallet hadde Institutt for Fredsforskning (PRIO) og Forsvarets Høyskole russlandssatsinger og utover i det nye århundret kom miljøer i Tromsø, Bodø og ved OsloMet til. Forsvaret bygget også opp militær russlandskompetanse ved sine forskjellige læresteder. Det er naturlig å se denne ekspansjonen av norsk russlandseksptise som del av de siste førti årenes generelle globalisering, isenesatt av den norske stat, som med rette tar æren. Tidligere utenriksminister Ine Eriksen Søreide uttalte for eksempel på Dagsnytt 18 den 25. mai 2022 at det var snakk om en særdeles vellykket satsing.²

Et resultat av ekspansjonen er at mens vi omkring 1991 var en håndfull journalister og forskere som dekket og kommenterte Sovjetunionens fall og den kalde krigens slutt, har kanskje så mange som et halvt hundre akademikere med solid språklig, historisk og sosial ekspertise på Russland vært i aksjon under Russlands angrepskrig mot Ukraina nå i 2022. I tillegg kommer et enda større antall mennesker med noe russlandskompetanse og/eller annen relevant kompetanse. Det kan dreie seg om militære med et kort språkkurs i russisk og inngående kunnskap om russiske

---

² Dagsnytt 18, 25. mai 2022, tilgjengelig som <https://radio.nrk.no/serie/dagsnytt-atten/NMAG03010322>, konsultert 22. juni 2022. Takk til anonym fagfelle for denne kilden.

våpensystemer og strategisk tenkning, reisebokforfattere, økonomer som har bodd i Russland noen år, etc.³

Ekspansjonen av norsk russlandsekspertise aksentuerer spørsmålet om hvem som har kompetanse til å uttale seg om hva. For tredve år siden kunne all-roundere med god samvittighet uttale seg til norsk presse om så forskjellige ting som sosialpolitikk i Sibir, militære disposisjoner i Kazakhstan og Ukrainas økonomiske utenrikspolitikk, simpelthen fordi det ikke fantes andre som kunne gjøre det. Slik er det ikke i dag. Journalister har ofte oversikt over hvem som sitter med spesialkompetanse på hva, og når de ikke har det, blir de ofte vist videre av dem de henvender seg til.

Hvem lytter?

Om det er lett å spore utviklingen i russlandsstudier historisk, er det er ikke like lett å fange hvordan russlandsforskeres kommentarer blir fanget opp av offentligheten. To klassiske oppslag, et fra Italia og et fra USA, viser hvorfor. Den italienske kommunistlederen Antonio Gramsci (1971, s. 3–23) trakk i sine notatbøker fra 1930-tallet et skille mellom generelle intellektuelle og organiske intellektuelle. Generelle intellektuelle uttaler seg om verden, eller deler av verden, i sin alminnelighet, i en generell offentlig samtale. Organiske intellektuelle hjelper spesifikke samfunnsgrupper å forstå verden. For kommunisten Gramsci var selvfølgelig arbeiderklassen et sentralt eksempel. Skillet Gramsci trekker kan tentativt appliseres på situasjonen som diskuteres her ved å peke på at russlandsekspertise i det økonomiske liv (Equinor har et spesielt godt team, og så har vi det norsk-russiske handelskammeret) forklarer hva som skjer i Russland for forretningsfolk, mens militært ansatte forklarer hva som skjer for sin ledelse. Når dette skillet bare er tentativt og ikke fullgodt for dagens situasjon, er det for det første fordi kunnskapsoverføringen nå er knyttet til profesjon, ikke klasse. Profesjoner sosialiserer mennesker sekundært, der klasse sosialiserer primært. Dermed blir det ikke den samme dagligdagse selvsagtheten over kunnskapsoverføringen i en profesjonssituasjon som i en klassesituasjon. For det andre er det ikke lenger bare de generelle intellektuelle som deltar i den generelle samtalen. Et tydelig trekk ved dagens situasjon er at russlandskyndige med militær ekspertise, ofte endog i uniform, er å se på TV-skjermer og som kronikkforfattere. Gramscis distinksjon mellom generelle og organiske intellektuelle fra 1930-tallet er fortsatt relevant i sin aksentuering av kunnskapproduksjonens formål – å sette spesifikke hendelser i et analytisk perspektiv for å bedre forståelse av verden generelt versus å belyse hvordan de virker inn på spesifikke løpende prosesser så som krigens gang eller finansmarkeder – men i et samfunn med mindre klare grenser mellom klassers sosiale liv, har distinksjonen mistet mye av sin betydning (Esping-Andersen, 1990).

Gramsci var langt fra alene om å forsøke å fange hvordan kunnskapproduksjonen blandet seg med politikken. Den amerikanske statsviteren Paul Lazarsfelds såkalte tottrinnsypotese fra 1940-tallet postulerer at det som sies i det offentlige

---

³ Et eksempel er Ståle Ulriksens innlegg annetsteds i dette forumet.

ordskiftet, først og fremst får virkning ved å snakke til lokale opinionsdannere (Hilbert et al., 2017). Disse lokale opinionsdannerne forklarer så nyhetsbildet for andre i lokalsamfunnet. Lazarsfeld skjærer dermed delvis klar av klasseproblematikk. Hovedproblemet her er at de flerfoldige mediekanalene som nå er tilgjengelige, betyr at nyheter og kommentarer når interesserte på en adskillig bredere front enn før. Allerede i Lazarsfelds USA hadde alle tilgang på radio og TV. Gitt eksplosjonen i sosiale og internasjonale medier og ikke minst den neoliberale aksentueringen av det frie individ som oppfordrer folk til å gjøre seg opp sin egen mening, gjerne uten noen forutgående kunnskaper om den historiske og sosiale konteksten hendelser skjer i, har rommet for lokal opinionspåvirkning krympet. Resultatet er at russiske demonstranter kan ta til gatene i Vadsø for å støtte russiske mediers versjon av hva som skjer, at man får diskusjonsfora på nettet som dyrker konspiratoriske fremstillinger om hvordan USA har villet og står bak krigen, etc.

Siden Gramscis og Lazarsfelds tid har det vokst frem en hel disiplin av medievitere. Disiplinen har imidlertid så langt ikke evnet å produsere generelle teorier om fagkunnskaps betydning for offentlig opinionsdannelse gitt dagens samfunnsforhold. Vi må bare innse at vi ikke vet så mye om hva virkningen av all kommentatorvirksomheten faktisk er.

Ethos

Det vi derimot vet en del om, er russlandsforskernes profesjonalitet. Jeg er ikke oppmerksom på et eneste tilfelle av at direkte feilaktige opplysninger er blitt fremsatt i debatten.⁴ Ikke minst gitt at kampen om forskningsmidler blir stadig hardere, er det slående hvor lite institusjonskamp som har forekommet mellom Norges forskjellige russlandsmiljøer. Med ett signifikant unntak, en konflikt innad i Forsvaret der den ene part også var i polemikk med en rekke andre forskere, har de interne debattene kommentatorene imellom fulgt faglige, snarere enn personlige, institusjonelle eller politiske, linjer. Det betyr at en av de viktigste faktorene for forskerens etiske yrkesutøvelse eller ethos, nemlig respekt for kolleger, gjennomgående er god.

Det finnes andre faktorer. To av dem, å kunne sitt felt og å kjenne sin begrensning, er allerede nevnt. Å kunne sitt felt betyr i tilfellet russlandsstudier at man i tillegg til å lese originalkilder og snakke med informanter kjenner Russlands historie, slik at man kan spore historiske kontinuiteter og brudd, og at man kjenner de relevante sosiale kontekstene for fenomenet man uttaler seg om, slik at man kan sette det inn i en generell sammenheng. Dette kan synes selvsagt, men er det neppe, ikke minst fordi russlandsstudier er et flerfaglig felt. Russlandsforskere kan for eksempel ikke

---

⁴ Bjørn Nistad har imidlertid fremsatt påstander som neppe stemmer, se for eksempel Tobiassen 2022. Nistad har riktignok en doktorgrad i russlandsstudier, men han jobber ikke som Russlandsforsker. Glenn Diesen fremstår fra sin universitetsstilling som en klar talsmann for Russlands syn, men unngår gjerne rene faktafeil, se for eksempel Diesen og Treholt 2001; Diesen 2022 og den brede debatten i Morgenbladet høsten 2022 initiert av Aage Borchgrevink.

gjemme seg bak dårlig forståelse av makt fordi de ikke kjenner maktlitteraturen, dårlig forståelse av idehistorien fordi de ikke er idehistorikere eller dårlig forståelse av økonomi fordi de ikke er økonomer. Om kunnskapsobjektet er et land og ikke en disiplin eller en metodisk spesialitet, må man kunne forvente at de grunnleggende kunnskapene er på plass. På samme måte må man kunne forvente at en spesialist på tekstlesning – for eksempel en dokumentspesialist eller en diskursanalytiker – også kan forholde seg til de aktuelle praksisene som tekster inspirerer og/eller reflekterer. Dette er faktisk en direkte konsekvens av en grunnleggende filosofisk innsikt, nemlig at det sagte og det gjorte ikke er vesensforskjellige. Diskursanalytikere må videre ta konsekvensen av sin egen poststrukturelle innsikt om at praksiser kan leses som tekst (Neumann, 2002).

En rekke praksiser – kjernefysisk aktivitet, våpenutvikling, diplomatiske praksiser etc. vil være relevante her, men mobilisering og flytting av militære styrker, komplett med lasarett og så videre fra så langt øst som Vladivostok kan tjene som et typisk eksempel, ikke minst fordi disse var så sterkt fremme i diskusjonen om Russlands intensjoner i Ukraina vinteren 2021–2022 (Eggen & Bukkvoll, 2021). Forflytninger av styrker frem mot en statsgrense kan leses som et offensivt trekk, uavhengig av intensjonene som vil kunne ligge bak forflytningene. Jo mer sammenheng av styrker og personell minner om en invasjonstyrke, jo mer offensivt er trekket. Trekket vil også ha en materiell tyngde som et verbalt utsagn ikke har. Dette er en rent generell innsikt. En annen generell innsikt er at jo mindre troverdighet en stat har hva angår tidligere utsagn om intensjoner, jo viktigere blir det for analytikeren ikke å begrense seg til utsagn, men også å se på andre typer diskurser, så som troppeforflytninger. I tilfellet Putin-regimet er dette en svært sterk faktor. Oppgitte talte intensjoner har ofte vist seg å ikke være i overensstemmelse med virkeligheten. Her har man flerfoldige eksempler å vise til, men de mest relevante er nok Putin-regimets benektelser av å stå bak angrepet på Ukraina på Krym i 2014, for dernest å innrømme at man faktisk sto bak, og Putin-regimets overføring av våpen og ytelse av en rekke forskjellige typer logistisk støtte til de selverklærte folkerepublikkene i Luhansk og Donetsk 2014–2021, som også ble fornektet.⁵

Det som skjedde i Donbas i årene frem mot invasjonen, ble tidvis omtalt som krig (f.eks. Hosaka, 2019). Skulle norske akademikere ha vært raskere til å forstå hvor høyt Russlands aggresjonsnivå var blitt, og dermed ha forutsett krigen tidligere? Kanskje. På den annen side la Russland, som arvtagerstat til Sovjetunionen, aldri av seg det imperiale tankesettet. Nabostater var ikke nabostater, men «det nære utland». Russland trakk seg aldri ut at Transnistria, og utnyttet med hell uro andre steder til å utvikle og fryse konflikter. I et slikt perspektiv fremsto det som skjedde i Donbas fra

---

⁵ Merk at tredjeparters overføring av våpen til en stridende part, slik NATO har praktisert det i Ukraina, er en vanlig tredjepartsrolle i krig. Russland gjorde det altså i Ukraina fra 2014 av, og før det i Korea fra begynnelsen av 1950-tallet av, i Vietnam på 1960- og 1970-tallet og under den kalde krigen også i en rekke afrikanske land.

2014 av som mer av det samme. Når det da også var ganske klart at Russland var en svak stat, med svært mye å tape både innenlands og utenlands, gikk analysen oftest i retning av at Russland ville avstå fra ytterligere aggresjon. Den motsatte muligheten, at nettopp den stadig tiltagende svakheten også kunne spore til angrep mens Putin og hans regime fortsatt mente å kunne vinne på det, var for de aller fleste mindre nærliggende.

Det er en potensiell spenning mellom å kjenne sitt felt og å kjenne sin begrensning. Spesielt om man innehar en posisjon der det forventes at man skal kunne uttale seg om alt, for eksempel om man sitter i et relevant professorat eller i en relevant direktørstilling, vil fristelsen til å gå ut over det man faktisk kan, lett kunne bli uimotståelig. Også på dette punkt har debatten det siste året vært gjennomgående god.

Et helt sentralt trekk ved all intellektuell virksomhet er evnen til å kunne gjøre seg opp og fremsette sin egen mening. Et av kjennetegnene ved et demokratisk samfunn er at de forskjellige diskursene som foregår har en autonomi som respekteres. I autoritære samfunn finnes det en mesterdiskurs – empirisk sett gjerne religiøs eller politisk, men i prinsippet kan det også dreie seg om en estetisk eller økonomisk mesterdiskurs – som alt annet skal underlegges. Grunnen til at en demokrat ikke kan respektere en Jean-Paul Sartre, som kom hjem fra en tur til Sovjetunionen og nektet å fortelle sannheten om hva han hadde sett for ikke å skuffe arbeiderne, ligger nettopp her. Kommunisten Sartre underordnet sannhetskravet en politisk logikk. Enkelte kommentatorer, på for eksempel amerikanske Fox News, har konsekvent vist lignende tendenser i rapporteringen av denne krigen: Det er viktigere for dem å redde den politisk medsamsvorne populistten Putin fra kritikk, enn faktisk å rapportere om det som skjer. Norske kommentatorer med russlandsekspertise har imidlertid i liten grad gjort seg skyldig i denne type pressetalsmannvirksomhet for Putin-regimet (men se diskusjonen i Myhre et al., 2022).

Det å gjøre seg opp sin egen mening innebærer imidlertid mer enn å ikke fremsi usannheter. Det er også et spørsmål om å forholde seg til den allmenne mening (*doxa*). Kommentatorer som nøyer seg med å gjengi den allmenne mening, vil gjerne unngå fordømmelse, men prisen de betaler, er at de ikke følger det akademiske ethos. De gamle grekere kalte det å snakke sin egen sannhet til makten – det være seg i form av den alminnelige mening, en folkemengde eller en leder – for *parrhesia* (Neumann, 2004). *Parrhesia* kan oversettes med ‘frimodighet’, mer spesifikt såpass frimodighet i å snakke sannhet til makten at det medfører en viss personlig risiko. *Parrhesia* skulle være informert kritikk snarere enn sure oppstør; derfor måtte den som fremførte den, *parrhesiastes*, ha *mathesis* – ‘kunnskap’. Kritikk er et spill mellom en *parrhesiast* og en maktinstans (f.eks. en konge eller et tribunal), og det innebærer et visst monn av mot.

Den franske filosofen Michel Foucault (2001), som jobbet med *parrhesia*-begrepet mot slutten av sitt liv på begynnelsen av 1980-tallet, peker på at *parrhesia* i utgangspunktet var en uproblematisk konsekvens av ytringsfriheten for frie menn i Athen, og at det ble regnet ikke bare som en rett, men også som en plikt å spille dette

spillet. Han gir to grunner: For det første ble det regnet som helt nødvendig at noen fortalte makten sannheten, selv om, eller snarere spesielt siden, den ikke ville høre den. For det annet var det et kulturelt ideal at idet en slik generell logos var etablert, skulle hin enkelte handle i henhold til dette idealet.

Enhver historisk epoke og enhver stat vil by på spesifikke forutsetninger hva angår parrhesia, både hva angår hva som kan sies og hva straffen for å si det kan være (Nøhr, 2016). Det står dårlig til med det profesjonelle akademiske ethoset om det er forskerkolleger, og ikke staten eller andre som ikke selv er underlagt et slik ethos, som er den fremste utfordringen for parrhesiasten.

Et siste trekk ved akademisk ethos påløper når akademikere trer ut av sitt valgte kontemplative liv og inn i kommentatorrollen, som jo er del av det aktive liv (Arendt, 2012). Det dreier seg om det de gamle grekere kalte *phronesis*, evnen til å forstå hva som rører seg og å handle effektivt i henhold til det. Den første lakmustesten på hvor gode kommentatorer er, handler som nevnt om kunnskap og evnen til å formidle bakgrunnskunnskap slik at mottagerne forstår mer og eventuelt kan handle mer adekvat. Her lener kommentatoren seg på kunnskapsreserver og forsøker å treffe mottageren mest mulig hjemme. Grunnspørsmålet er analytisk: Hvorfor skjer dette? Den andre lakmustesten dreier seg om *phronesis*, om å gjette (noen bruker heller verbet predikere) hvordan ting vil utvikle seg og eventuelt foreslå hva man kan gjøre for å øke sjansene for ønsket handling, og minske sjansene for uønsket handling. Grunnspørsmålet er strategisk: Hva skjer nå, og hva gjør vi?

Analytisk tenkning og strategisk tenkning henger sammen, i den forstand at den første kan informere den andre – vi er her, og vi vil dit – men det dreier seg om to svært forskjellige ting. Den tyske nittenhundretallsfilosofen Martin Heidegger snakket endog om dette som to forskjellige tenkemåter: *Nachdenken* (ettertenkning, ettertenksomhet?) og *Denken* (tenkning).

Hva angår Russlands angrep på Ukraina den 24. februar 2022, var det ikke nødvendigvis noen sammenheng mellom hvem som hadde den bredeste og dypeste forståelsen av Russland, og hvem som tidligst så at krigen ville komme (se også Ulriksens bidrag til dette forumet). Om man skal løfte frem én faktor som avgjørende for gjetningene norske kommentatorer gjorde, var det vel i hvilken grad man festet lit til holdbarheten av og vektet relevansen av offentliggjorte amerikanske etterretningsdata i forhold til andre kilder, så som hvilken statsinteresse Russland ville kunne ha av et angrep.⁶

I etterkant av angrepet var det en god del diskusjon om dette, spesielt i sosiale medier. Her blandet mange sammen *Nachdenken* og *Denken*, ved å antyde eller til og med hevde at kommentatorer som tok feil, ikke forsto Russland og derfor burde avstå

---

⁶ Selv argumenterte jeg den 6. desember 2021 (Neumann, 2021) for at angrep var lite sannsynlig fordi det ikke ville være i Russlands interesse, men at det kunne komme om Putin gikk i den klassiske despotfellen å kun omgi seg med og høre på rådgivere som kom med gode nyheter. Prediksjonen viste seg å være feil, men forbeholdet var presist plassert. Slik kan det gå.

fra videre kommentatorvirksomhet. Dette er såvidt jeg kan se en logisk kortslutning. Mangel på spesifikk *phronesis* i én situasjon trenger ikke bety mangel på samme i en annen, og mangel på *phronesis* trenger ikke bety mangel på analytisk innsikt.

Avslutning

Russlands angrepskrig på Ukraina var og forblir også et angrep på demokratiet i Europa og i resten av verden. Det stiller Norge og andre demokratier overfor det samme valget som forelå da den kalde krigen var ny. Skal man forsøke å arbeide for regimeendring (*roll-back*)? Skal man forsøke å demme opp for angrepet (*containment*)? Skal man komme angriperen i møte ved å gi litt i den tro at det vil døyve angriperens sult på nytt territorium (*appeasement*)? Den siste linjen, *appeasement*, er historisk diskreditert. Det har vært antydninger til *roll-back*-tenkning fra amerikansk hold, men Vestens strategi har generelt vært den samme som under den kalde krigen, nemlig oppdemming mot angrepene på demokratiet. En oppdemmingsstrategi minsker sjansene for kjernefysisk konfrontasjon samtidig som den signaliserer fasthet.

Forsvar av demokratiet betyr at politikk ikke skal være en mesterdiskurs som avgjør hva som kan og ikke kan sies innen andre diskurser, så som den vitenskapelige. Forsvar av demokrati betyr forsvar av rettsprinsipper, forsvar av meningsmangfold og forsvar av *fair play*. Personangrep, bakvaskelser og usaklige angrep undergraver den frie offentlige debatt. Gitt at den frie offentlige debatt er en viktig del av demokratiet, undergraver slike praksiser også selve demokratiets ide. Det er altså minst to vektige grunner til at det påhviler akademiske kommentatorer et spesielt ansvar i offentligheten: forsvar av vitenskapens autonomi, og forsvar av andre kolleger med ekspertise like berettiget til å uttale seg som kommentatorer i den offentlige samtalen.

Jeg vil avslutte med en advarsel. Frem til begynnelsen av 1980-tallet var sikkerhetspolitiske diskusjoner i Norge ganske segmentert. Forskjellige partier holdt seg i større grad enn nå med adskilte interne debatter. Forskere ved PRIO snakket lite fag med forskere fra NUPI. Militære aktører var aktive i helt spesifikke offentlige diskusjoner, så som dem omkring Atlanterhavskomiteen, men ikke i andre. I perioden 1986-1989 (og igjen 1990-1993) satt Johan Jørgen Holst som forsvarsminister. Han kom rett fra direktørjobb på NUPI (1981-1986), og gestaltet altså selv en kjødelig bro mellom sivil sikkerhetspolitisk forskning og det som skjedde i forsvaret. Holst begynte på arbeidet med å integrere de to typene forskningsmiljøer. Godt hjulpet av den kalde krigens slutt så man utover 1990-tallet en rask tilnærming mellom miljøene. I de tre tiårene siden den gang er det blitt mye mindre av fragmenteringen og mye mer av en overgripende, flerstemt samtale. Så lenge dette ikke resulterer i såkalt *groupthink* – at man tenker så likt at man ikke kan tenke nytt og annerledes – er dette et gode for Norge, for jo flere perspektiver og jo bedre meningsutveksling, jo bedre utenrikspolitikk og jo lettere å få oppslutning om slik utenrikspolitikk (Langer et al., 2016; Knutsens bidrag til dette forumet). Det meningsmangfoldet vi har opparbeidet, kom ikke av seg selv, og det trenger pleie for å bestå. Personangrep og bakvaskelser kommentatorer imellom er derfor ikke bare et angrep på vitenskapens

autonomi og demokratiets ide på generelt grunnlag. Slike angrep forringer også i helt konkret henseende norsk utenrikspolitikkens kvalitet.

Om forfatteren

Iver B. Neumann er direktør ved Fridtjof Nansens Institutt. Han har vært aktiv, tidvis hyperaktiv, i norsk offentlig ordskifte gjennom 40 år og er forfatteren bl. a. av russlands-bøkene *Russia and the Idea of Europe* (1996, annen utg. 2017), *Uses of the Orher: 'The East' in European Identity Formation* (1999) og (med Einar Wigen) *The Steppe Tradition in International Relations* (2017).

Referanser

- Arendt, H. (2012). *Vita activa. Det virksomme liv* (C. Janss, Overs.). Pax. (Opprinnelig utgitt 1958)
- Diesen, G. (2022, 21. august). How 'Russophobia' from supposedly smart people in the West has slowly led us towards a major European war. *RT*. <https://www.rt.com/russia/561135-russia-nato-ukraine-propaganda/>
- Diesen, G. & Treholt, A. (2021, 7. september). *Et splittet Europa uten felles verdier*. Steigan.no. <https://steigan.no/?s=diesen+treholt>
- Eggen, K.-A. & Bukkvoll, T. (2021, 29. november). Går det mot krig i Ukraina? *Dagens Næringsliv*. https://www.dn.no/innlegg/ukraina/volodymyr-zelenskyj/vladimir-putin/innlegg-gar-det-mot-krig-i-ukraina/2-1-1107359?fbclid=IwAR1mMdMyH9SgcB4zxhbl45OvW2HKTYNsVPAmu6PwQ1AriH9lgciAEwOR_U8
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- Foucault, M. (2001). *Fearless speech* (J. Pearson, Red.). Semiotext(e).
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell Smith, Overs.). International Publishers.
- Hilbert, M., Vásquez, J., Halpern, D. Valenzuela, S. & Arriagada, E. (2017). One step, two step, network step? Complementary perspectives on communication flows in twittered citizen protests. *Social Science Computer Review*, 34(4), 444–461. <https://doi.org/10.1177/0894439316639561>
- Hosaka, S. (2019). Welcome to Surkov's theater: Russian political technology in the Donbas war. *Nationalities Papers*, 47(5), 750–773. <https://doi.org/10.1017/nps.2019.70>
- Langer, L., Tripney, J. & Gough, D. (2016). *The science of using science: Researching the use of research evidence in decision-making*. EPPI-Centre, Social Science Research Unit, UCL Institute of Education, University College London.
- Myhre, M. H., Aasland, A. & Holm-Hansen, J. (2022). 'Crimea will forever be Russian': Dissenting Norwegian media discourses on Russia's annexation of Crimea. *European Politics and Society*. <https://doi.org/10.1080/23745118.2022.2103286>
- Neumann, I. B. (2021, 6. desember). Hvor galt kan det gå i Ukraina? *Dagens Næringsliv*. <https://www.dn.no/innlegg/ukraina/zbigniew-brzezinski/russland/hvor-galt-kan-det-ga-i-ukraina/2-1-1113218>
- Neumann, I. B. (2004). Maktkritikk som antropologiens adelsmerke. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 15(3), 133–143.
- Neumann, I. B. (2002). Returning practice to the linguistic turn: The case of diplomacy. *Millennium*, 32(3), 627–652.
- Nøhr, A. (2016). *Fake news and historical preconditions for truth-telling* [Doktorgradsavhandling]. Department of International Relations, London School of Economics.
- Tobiassen, M. (2022, 24. april). Prorussisk demonstrasjon i Oslo – Jeg mener det er en riktig krig. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/28x2Gy/prorussisk-demonstrasjon-i-oslo-jeg-mener-det-er-en-riktig-krig>

Abstract in English
Russologists as Pundits

Part one discusses the emergence of Russia studies in Norway over the last 35 years. Part two laments our lack of knowledge regarding who the receiver of comments by researchers actually are. Part three discusses dialogism, parrhesia and phronesis as qualities needed for a researcher to be a good pundit. The article ends with a defence for continuing a policy of containment towards Russia rather than shifting to the two alternative policies, which are appeasement and roll-back.

Keywords: academics · pundits · Norway · Russology